

לעילוי נשמת

אאמו"ר ר' ישעיה מרדכי ז"ל

שחינכני לאהבת התורה

פרשת קרבן חטאת

מאמר זה עוסק בפרשיית קרבן חטאת, הכתובה בפרשת ויקרא (פרק ד')¹. המאמר אינו עוסק בקרבן עולה ויורד שגם הוא חטאת, ובו אעסוק, בעזרת ה', במאמר אחר. כמו כן, הוא אינו עוסק בחטאות האחרות הנזכרות בתורה. במאמר נסקור את הדינים העיקריים של החטאות הנזכרות בפרק, בצירוף טעמים לחלק מן הדינים ולאופן כתיבתם, ונראה כיצד בשינויי הלשון בין הקרבנות השונים טמונים לימודים מוסריים גדולים.

חלק ראשון - רקע

א. מבנה הפרשה

פרשיית החטאת שבפרשת ויקרא, מחולקת לחמישה נושאים:

פסוקים א-יב - פר כהן משיח.

פסוקים יג-כא - פר העלם דבר של ציבור.

פסוקים כב-כו - שעיר נשיא.

פסוקים כז-לא - שעירת יחיד.

פסוקים לב-לה - כבשת יחיד.

1 הפנייה סתמית לפסוקים במאמר זה מכוונת לספר ויקרא.

ב. הדינים העיקריים של החטאת

1. ממה מביאים חטאת?

מפורש בפסוקים שאם הכהן המשיח חטא, או כל עדת ישראל חטאו, הרי הם מביאים פר זכר (ד', ג; ד', יג-יד). לעומתם הנשיא שחטא מביא שעיר עזים, זכר (ד', כב-כג), ואילו יחיד רגיל שחטא מביא שעירה או כבשה נקבה (ד', כז-לב).

2. מקום השחיטה

בצפון (ד', כד; ד', כט; ד', לג ועיין זבחים פ"ה מ"א ומ"ג).

3. מתן הדם

שתי החטאות הראשונות (פר העלם דבר של ציבור ופר כהן משיח) הן חטאות פנימיות, דהיינו חטאות שדמן ניתן בתוך אהל מועד, בניגוד לשאר הקרבנות שדמן ניתן (נזרק או נשפך) על מזבח העולה. נתינת הדם בחטאות אלו כוללת שבע הזאות באצבע כנגד הפרוכת, ארבע מתנות אצבע על ארבע קרנות מזבח הזהב, ושפיכת שיריים על היסוד המערבי של המזבח החיצון (ד', ו-ז; ד', יז-יח).

שלוש החטאות האחרות (שעיר נשיא, שעירת יחיד וכבשת יחיד) הן חטאות חיצוניות - דמן טעון ארבע מתנות אצבע על ארבע קרנות המזבח החיצון, ושפיכת שיריים על היסוד הדרומי של המזבח החיצון (ד', כה; ד', ל; ד', לד).

4. מה קרב על המזבח?

האימורים, ובכבשה גם האליה (ד', ח-י, יט, כו, לא, לה).

5. מה נאכל, למי, איפה ומתי?

בחטאות הפנימיות, שאר הבשר (מלבד האימורים) נשרף מחוץ למחנה (ד', יא-יב; ד', כא). בחטאות החיצוניות, השאר נאכל לזכרי כהונה בעזרה ליום ולילה, ומדרבנן עד חצות (ו', יט; רש"י ז', טו).

6. האם יש סמיכה?

יש סמיכה בכל החטאות שבפרקנו (ד', ד; ד', טו; ד', כד; ד', כט; ד', לג), ואף על פי שבדרך כלל אין סמיכה בקרבנות הציבור, בפר העלם דבר של ציבור יש סמיכה (מנחות פ"ט מ"ז).

ג. על מה מביאים חטאת?

בפסוקים נאמר:

נפש כי תחטא בשגגה מכל מצוות ד' אשר לא תעשינה, ועשה מאחת מהנה (ד', ב).

באופן פשוט נראה שעל כל חטא צריך להביא קרבן חטאת, אבל חז"ל למדו שאין קרבן חטאת בא אלא על דבר שזדונו כרת ויש בו לאו (רש"י ד', ב, מתורת כהנים שם).

עוד יש להדגיש שיש הבדל בין חיוב הכהן המשיח וכל ישראל לבין חיוב הנשיא והיחיד. הכהן המשיח וכל ישראל חייבים רק בהעלם דבר (עם שגגת מעשה) דהיינו שהכהן המשיח טעה להורות באחת מכל הכריתות שבתורה שהיא מותרת ומתוך כך חטא, או הסנהדרין הגדולה טעו להורות באחת מכל הכריתות שבתורה שהיא מותרת ומתוך כך חטאו רוב ישראל; ואילו הנשיא והיחיד חייבים להביא חטאת גם כאשר הם שגגו במציאות, לדוגמה - כשהיה אחד מהם סבור על חלב שהוא שומן ואכלו (רש"י ד', ג וכן ד', יג, מתורת כהנים שם).

עוד יש להדגיש שחיוב הכהן המשיח אינו מתייחס לכל כהן גדול, אלא דווקא לכהן משיח; דהיינו לכהן שנמשח בשמן המשחה, ולא לכל כהן שנתרבה בשמונה בגדים אך לא נמשח בשמן המשחה. ממילא, בכל הכהנים הגדולים בסוף ימי בית ראשון, מזמן שגנזו יאשיהו את שמן המשחה ואת ארון הברית, וכן כל הכהנים בזמן בית המקדש השני, לא נהג דין פר כהן משיח, בגלל שלא נמשחו בשמן המשחה (הוריות פ"ג מ"ד).

חלק שני - השוואה בין פר כהן משיח ופר העלם דבר של ציבור

א. מדוע הוקדם פר כהן משיח לפר העלם דבר של ציבור?

נפתח את עיונינו בשאלה זו: מדוע הקדימה התורה את פר כהן משיח לפר העלם דבר של ציבור? והרי שניהם פרים, ושניהם פנימיים, על כל הדינים הנובעים מכך, ושניהם מובאים על העלם דבר עם שגגת מעשה, ואחריהם כתובים קרבנות יחיד - שעיר נשיא וחטאת יחיד. ואם כן, היה מתאים יותר לכאורה שפר העלם דבר של ציבור יקדם; ואחריו יבוא פר כהן משיח, שהוא יחיד חשוב; ובסמוך לו שעיר נשיא, שגם הוא יחיד

חשוב, אך קרבנו שעיר ולא פר, וחטאתו חיצונית; ואחריו חטאת יחיד שהיא שעירה או כבשה וגם כן חיצונית!

הסבר רבנו בחיי

כתב רבינו בחיי:

סדר החוטאים המביאים קרבן שבפרשה הם: כהן גדול והסנהדרין ומלך ישראל, ואחר כך המון העם. ורצה להתחיל מן הכהן שהוא האדם הגדול ומלאך ד' צבאות הוא, וממנו יראו וכך יעשו כל ישראל שיזוהרו לשוב בתשובה, כי מתוך שיראוהו שהמזוהר שבהם הכהן הוא הראש מביא קרבן על חטאו, הכל יראו ויקחו מוסר וילמדו ממנו קל וחומר, אם הקב"ה מכפר למי שהוא קרוב אליו, שלא היה ראוי לחטוא, אף כי יכפר בעד שאר העם² (ד', ג).

הסבר הבאר שבע, ואור החיים הקדוש

הבאר שבע בפירושו למסכת הוריות (ב. ד"ה הורו) ואור החיים הקדוש כאן (ד', א) כתבו שהתורה רצתה ללמדנו שכאשר צריך להקריב גם פר כהן משיח וגם פר העלם דבר של ציבור - פר כהן משיח קודם לפר העדה, והטעם הוא: 'דין הוא שיקדים המכפר למתכפר' (הוריות יב:-ג).

הסבר נוסף

עוד נראה להסביר שהתורה לא רצתה לפתוח את 'דיבורא דחובה', דהיינו קרבנות שחייבים להביא על חטאים, בחטא של כל עם ישראל. באופן דומה כתב רש"י בפרשת בהעלותך (ט', א), שהתורה לא רצתה לפתוח את חומש במדבר בפרשת פסח שני כיוון שיש בה רמז לגנותן של ישראל. לכן העדיפה התורה לפתוח את 'דיבורא דחובה' בחטא של הכהן הגדול.³

2 ועיין גם בפירוש הרוקח כאן.

3 עניין דומה מופיע ב'חק נתן' בפירושו להוריות שם, לגבי השאלה - מדוע לא פתחה מסכת הוריות בדין של 'הורו בית דין ועשה כל הציבור על פיהן'. ועיין במאמרי 'מדוע נשתעבדו ישראל במצרים, ובזכות מה נגאלו?' (שמעתין 146, אלול-כסלו תשס"ב), ח"א פ"ב סעיף 2 והערה 17, שם ציינתי למקומות רבים שהוסברו על-פי יסוד זה.

ב. שינויי לשון בין פר כהן משיח לפר העלם דבר של ציבור (ושאר החטאות)

נאמרו מספר שינויים בין האמור בפר כהן משיח, לבין האמור בפר העלם דבר של ציבור:

א. בפרשת פר העלם דבר של ציבור כתוב "ואשמר" (ד', יג), וכעין זה כתוב גם בנשיא (ד', כב) וגם ביחיד (ד', כז): "ואשמ", ואילו בפרשת פר כהן משיח לא כתוב: "ואשמ"⁴.

ב. בפרשת פר העלם דבר של ציבור כתוב: "ונודעה החטאת אשר חטאו עליה והקריבו הקהל פר בן בקר" (ד', יד), וכעין זה כתוב גם בנשיא (ד', כג) וגם ביחיד (ד', כח), ואילו בפרשת פר כהן משיח לא כתוב: "ונודעה החטאת אשר חטאו עליה", אלא רק: "והקריב על חטאתו" (ד', ג).

ג. בפר כהן משיח נאמר: "וטבל הכהן את אצבעו בדם והזה מן הדם שבע פעמים לפני ה' את פני פרכת הקדש" (ד', ו). לעומת זאת בפר העלם דבר של ציבור נאמר: "וטבל הכהן אצבעו מן הדם והזה שבע פעמים לפני ד' את פני הפרכת" (ד', יז).

ד. בפרשת פר כהן משיח כתוב: "ונתן הכהן מן הדם על קרנות מזבח קטרת הסמים לפני ה', אשר באהל מועד" (ד', ז), ובפרשת פר העלם דבר של ציבור כתוב: "ומן הדם יתן על קרנת המזבח אשר לפני ה', אשר באהל מועד" (ד', יח).

ה. בפר כהן משיח נאמר: "ואת כל חלב פר החטאת ירים ממנו, את החלב המכסה על הקרב, ואת כל החלב אשר על הקרב, ואת שתי הכלית ואת החלב אשר עליהן, אשר על הכסלים, ואת היתרת על הכבד על הכליות יסירנה. כאשר יורם משור זבח השלמים, והקטירם הכהן על מזבח העלה" (ד', ח-י). לעומת זאת בפר העלם דבר של ציבור נאמר רק: "ואת כל חלבו ירים ממנו והקטיר המזבחה, ועשה לפר כאשר עשה לפר החטאת כן יעשה לו, וכפר עליהם הכהן ונסלח להם" (ד', יז). אמנם ניתן לומר שהפרשה השנייה מקצרת מפני שהיא מסתמכת על האמור בפרשה הראשונה, אבל גם בפר הראשון יכלה התורה לקצר ולכתוב רק: "ואת כל חלבו ירים ממנו והקטיר המזבחה", "כאשר יורם משור זבח השלמים, והקטירם הכהן על מזבח העלה".

ו. בפר העלם דבר של ציבור נאמר: "וכפר עליהם הכהן ונסלח להם" (ד', כ). לשון דומה נאמרה גם בשאר החטאות - בשעיר נשיא (ד', כו), בשעירת יחיד (ד', לא) ובכבשת יחיד (ד', לה), ורק בפר כהן משיח לא נאמרה הלשון של כפרה וסליחה.

4 אמנם כתוב "לאשמת העם" (ד', ג).

ננסה לדון בנקודות הללו, אחת לאחת.

א, ב: מדוע לא נאמר בכהן משיח "ואשם" ו"או הודע אליו חטאתו"?

הסבר הספורנו

אם הכהן המשיח יחטא לאשמת העם - כלומר שלא תקרה לו שגגת חטאת זולתי ממוקשי עם,⁵ כאמרם: 'המתפלל וטעה - סימן רע לו, ואם שליח ציבור הוא - סימן רע לשולחיו'... ולכן לא כתב בו 'ואשם', כמו שכתבה בכל שאר החוטאים, כי אמנם באומרו 'ואשם' יורה אזהרה על התשובה, וזה לא יפל על הכהן המשיח, כי לא מליבו היה חטא כלל, אבל קרה לו לאשמת העם (ויקרא ד', ג).

הסבר המשך חכמה

הסבר אחר כתב בעל המשך חכמה (ד', ג בד"ה הכהן המשיח) לאי כתיבת המילים "ואשם", ו"או הודע אליו חטאתו" בפרשת כהן משיח:

דע... כי בעבירה... צריך להכיר החוטא שהוא חטא, ולהתחרט ולפרסם חטאו, ואינו מן הנימוס שהוא יכפר על עצמו... רק למעלת הכהן המשיח וקדושתו אם יתפרסם חטאו יהיה סיבה לאשמת העם, שיאמרו: 'במזיד', ויבוא מקל חמור, לכן ציוותה התורה להסתיר חטאו ולבלי לפרסם, ולא כתב 'ואשם', 'או הודע'.

יש לציין שהסבר זה של המשך חכמה מתבסס על הסבר אחר מן הספורנו, למילים 'לאשמת העם'. הספורנו הסביר שהכוונה היא שחטא הכהן המשיח נובע מאשמת העם, ואילו המשך חכמה הסביר שחטא הכהן המשיח, כאשר יתפרסם, יגרום לאשמת העם.⁶

ג, ה: "פרכת הקדש" מול "הפרכת" ותיאור החלבים

הסבר תנא דבי ר' ישמעאל

במסכת זבחים נאמר:

5 עיין בהערות לספורנו בתורת חיים, שצינו שמקורו באיוב ל"ד, ל.

6 בהמשך נראה שהמשך חכמה כתב הסברים נוספים על פי עיקרון זה, ש'לאשמת העם' פירושו שהעם יאשם בגלל חטאו.

תנא דבי רבי ישמעאל: מפני מה נאמרו יותרת ושתי כליות בפר כהן משיח, ולא נאמרו בפר העלם דבר של צבור? משל למלך בשר ודם שזעם על אוהבו [=ציבור] ומיעט בסרחונו [=קיצר בדברים] מפני חיבתו.⁷

ותנא דבי רבי ישמעאל: מפני מה נאמרה 'פרכת הקדש' בפר כהן משיח ולא נאמר בפר העלם דבר של צבור? משל למלך בשר ודם שסרחה עליו מדינה, אם מיעוטה סרחה פמליא שלו מתקיימת, אם רובה סרחה אין פמליא שלו מתקיימת" (מא:).

רש"י בפירושו לתורה (ו', יז) הביא גמרא זו והסבירה: "אף כאן כשחטא כהן משיח עדיין שם קדושת המקום על המקדש, משחטאו כולם חס ושלום נסתלקה הקדושה".

כעין זה נאמר גם בתלמוד הירושלמי במסכת תענית (פ"ב ה"א): "חטא הנשיא - הגדולה במקומה, חטא הציבור - אין הגדולה במקומה". וכתב שם ה'פני משה':

חטא הנשיא הגדולה במקומה; לאו דווקא הנשיא, אלא כלומר המשיח, והציבור לא חטאו - הגדולה במקומה, והלכך כתיב 'הקדש', אבל כשחטא הציבור כביכול אין הגדולה במקומה, ולא כתיב 'הקדש'.

מהסברים אלו אנו למדים על חביבותו של עם ישראל בעיני הקב"ה, שהוא אהוב יותר אפילו מהאיש הקדוש ביותר בעם ישראל - הכהן הגדול!

הסבר חזקיה ל"פרכת הקדש"

בתלמוד הירושלמי שם נאמר הסבר נוסף לתוספת המלה 'הקדש' ביחס לכהן המשיח:

תני חזקיה: רמז כל מקום שיש משיח - יש ארון, וכל מקום שאין משיח - אין ארון, ואתייהא כיי דמר ר' שמואל בר ינא בשם ר' אחא: חמשה דברים היה המקדש האחרון חסר מן הראשון, ואלו הן: אש וארון ואורים ותומים ושמן המשחה ורוח הקודש, על שם 'וארצה בו ואכבדה' (חגי א', ח), 'ואכבד' כתיב, חסר ה"א, אלו חמשה דברים שהיה המקדש האחרון חסר מן הראשון (תענית פ"ב ה"א).⁸

7 הפירושים של אוהבו כציבור ומיעוט סרחונו כקיצור הדברים, הם פירושי רש"י על אתר. עיין במהרש"א בחידושי אגדות לזבחים מא: שהקשה על רש"י שם, ומתוך כך פירש אחרת; ועיין שם ב'עיון יעקב' וב'מראית העין' לחיד"א, שכתבו שהסבר המהרש"א דחוק ואילו הסבר רש"י מרווח, ועיין גם ב'בן יהוידע' שהסביר כרש"י.

8 עיין ביומא כא: גם שם דרשו כך את הפסוק בספר חגי, אך שם לא הזכירו את שמן המשחה, ובמקום זה הזכירו 'שכינה'; ועיין שם בתוס' ישנים ובתוס' רא"ש ובריטב"א ובתוס' ר"י הלבן

כוונת הירושלמי היא שדין פר כהן משיח נוהג רק בכהן שנמשח בשמן המשחה, ולא בכהן גדול שהתרבה בשמונה בגדים בלבד, כמבואר לעיל. ואומר חזקיה שכאן רמז שרק כל זמן שיהיה כהן משיח, דהיינו שארון הברית יהיה במקומו, אבל כאשר ייגזז שמן המשחה "פרכת הקדש", דהיינו שארון הברית יהיה במקומו, אבל כאשר ייגזז שמן המשחה ייגזז גם ארון הברית. לעומת זאת פר העלם דבר של ציבור אינו תלוי בכהן המשוח בשמן המשחה, ולכן לא נאמר בפרשתו "פרכת הקדש".⁹

ד: "מזבח קטרת הסמים" ו"המזבח"

הסבר בעל הטורים

כתב בעל הטורים:

(הובא בהערות המהדיר לריטב"א, מהדורת מוסד הרב קוק) ובמהרש"א בחידושי אגדות, מדוע לא מנו שם את שמן המשחה. ועיין גם בגליון הש"ס שציין למדרש רבה בפרשת בהעלותך (ט"ו, י), גם שם לא הזכירו 'שכינה', ומנו במקומה את המנורה, ועיין עוד ביפה עינים שם ביומא מה שציין למדרשים נוספים.

9 עיין כאן בתורה תמימה (ד', ו אות כו) שהביא את הירושלמי, ובפרדס יוסף (ד', ו) (שלא הביא את הירושלמי אבל הסביר כירושלמי מעצמו), והוסיף שפר העלם דבר של ציבור אינו תלוי בכהן משיח. ודע שעניין זה, שפר העלם דבר של ציבור אינו תלוי בכהן משיח אינו פשוט, שכן בפסוק המצוה להביא פר העלם דבר של ציבור נאמר גם כן: "והביא הכהן המשיח" (טז), ומשמע שדווקא הוא כשר, וכן כתב רש"י בקדושין לו ע"ב בד"ה "אי דפנים" ובהוריות יא ע"ב בד"ה אין בין, וריב"א ביומא נז. בתוס' ד"ה אני ראיתיה; אבל תוס' שם בקדושין בד"ה "אי דפנים" חלקו על רש"י וכן ר"י ביומא שם חלק על ריב"א, וכן כתבו התוס' במגילה ט ע"ב בד"ה אין בין כהן משוח למרובה בגדים, שיש ריבוי בתורת כהנים שאפילו כהן הדיוט כשר (ועיין בגליון הש"ס לרע"א במגילה שם שהפנה לתוס' ביומא וכן לרש"י בקדושין לו ע"ב בד"ה "אי דפנים" ובתוס' שם בד"ה אי דפנים). ועיין עוד בתוס' ישנים ביומא עג ע"א בד"ה פר כהן משיח, שגם הביאו את הריבוי מהתורה כהנים (הפנה אליו בספר "לקוטים והערות על התורה" לרב יוסף אברהם וולף, בני ברק תשנ"ז). ועיין שם במגילה ב"טורי אבן" שהאריך, ובספר פתח עינים לחיד"א שם הפנה לספרו שער יוסף דף ק והוא בהוריות יא ע"ב במשנה שם גם כן האריך, ועיין גם בניצוצי אור שם במגילה שהפנה לדבריו במקור חסד לספר חסידים סימן תר אות ב ואות ד, ובמשנה למלך פ"ה מהלכות מעשה הקרבנות ה"ו. ובערוך לנר בסוכה נז. הוכיח שבגמרא שם מפורש כתוס' שכהן הדיוט כשר להקריב פר העלם דבר של ציבור. ועיין עוד בספר המפתח לרמב"ם פרנקל שם ובביאור המלב"ם לתורת כהנים פ"ד פסוק ה אות ריג ובביאור החפץ חיים לתורת כהנים פרשתא ג' אות ו.

מזבח קטרת הסמים - בפרשת כהן משיח כתיב: 'מזבחן קטרת הסמים', ובפרשה שאחריה כתיב: 'המזבח' (ד', יח), לפי שכהן גדול מתעשר בקטרת הוסיף לומר הסמים.

מה שכתב בעל הטורים 'שכהן גדול מתעשר בקטרת', כוונתו היא למה שאמרה הגמרא ביומא (כו ע"א) שהקטורת מעשרת את הכהנים המקריבים אותה; והסיבה שדבר זה נרמז כאן היא שבגלל שהכהן התעשר הוא בא לידי גאווה ומתוך כך טעה בהוראתו וחטא.¹⁰

הסבר המשך חכמה

הסבר אחר כתב המשך חכמה, על-פי ביאורו לביטוי 'לאשמת העם' (שהובא לעיל):

דשגגת כהן עולה זדון אצל העם, ושם שמים מתחלל. זה יאמר שעשה בזדון ובאופן יותר גרוע, כדרך ההמון להגדיל החיסרון בקדוש ד', לכן כתיב גביה: 'ונתן הכהן מן הדם על קרנות מזבח קטרת הסמים' (ד', ז), שבוזה נכללה הכפרה על לשון הרע שנאמרה על שגגתו, ועל זה מכפר קטורת (ד', ג).

כוונתו היא שחז"ל אמרו שהקטורת מכפרת על לשון הרע (יומא מד.), וכאשר הכהן הגדול חוטא הוא גורם לכך שידברו עליו לשון הרע. לכן מודגש שהוא צריך לתת מן הדם על קרנות מזבח הקטורת, כדי לרמוז שהוא צריך לכפר גם על לשון הרע שדיברו עליו. יש להעיר שהמשך חכמה כתב בהסברו הקודם שהתורה ציוותה להסתיר את חטאו של הכהן הגדול כדי שלא יוצר חילול השם שילמדו ממנו לחטוא, ואילו כאן פירש שכאשר הכהן הגדול חטא הדבר מתפרסם. אך אין סתירה בין הדברים, שכן התורה לימדה אותנו שראוי להסתיר את החטא כדי שלא יהיה חילול השם, אך מצד שני, דרכם של דברים שהם מתפרסמים, ועל כך כתבה התורה את הרמז בקטורת הסמים.

ו: מדוע לא נאמר בכהן משיח "וכפר עליו ונסלח לו" ?

הסבר הרמב"ן

כתב הרמב"ן:

10 עיין כאן בפרוש הרוקח.

ולא הזכיר בחטאת כהן המשיח "וכפר עליו ונסלח לו", כאשר הזכיר בשאר החוטאים: בקהל (ד', כ), ובנשיא (ד', כו), ובהדיוט (ד', לא ולה), אולי לרוב מעלתו לא יתכפר ונסלח לו לגמרי, עד שיתפלל ויתחנן לאלקיו, כי מלאך ד' צבאות הוא, וצריך להיותו נקי וטהר ידיים (ד', ב).¹¹

הסבר דומה כתב בעל הטורים (ד', ז): "בכל הכפרות הוסיף כפרה וסליחה, חוץ מכהן גדול, לפי ששגגת תלמוד עולה זדון" (אבות פ"ד מ"ג). ויש לשאול על הסברו: מדוע רק בכהן משיח לא נאמרה כפרה וסליחה? והרי גם הסנהדרין טעו בהוראה והיה ראוי לומר עליהם 'שגגת תלמוד עולה זדון'! נראה שבגלל שהכהן המשיח גם חטא בהוראה וגם עשה על פי הוראתו, הקפידה עליו התורה יותר מאשר על הסנהדרין, שאף על פי שהורו בטעות, מכל מקום לא עשו על פי הוראתם.

הסבר ר' יהודה החסיד והכלי יקר

הסבר דומה ל'בעל הטורים' כתב רבי יהודה החסיד:

הקשה אבי: למה בציבור יש כאן סליחה, וכן בנשיא, ויחיד, חוץ מכהן גדול? ואמר הואיל שכהן גדול עשה חטא אז יש חילול השם; זה ראש לסנהדרין ולכל ישראל ועשה כן, אנו לא כל שכן! וכביכול אין סליחה בדבר. מכאן אמרו חכמים: 'אחד שוגג ואחד מזיד בחילול השם' (אבות פ"ד מ"ד), וגם מה שאמרו חכמים: 'שגגת תלמוד עולה זדון' (אבות פ"ד מ"ג).¹²

הסבר דומה מאוד כתב הכלי יקר, בתוספת ביאור:

מה שלא נאמר לשון סליחה בכהן המשוח, כדרך שהזכיר לשון סליחה בקהל, ונשיא, ויחיד, פירש הרמב"ן שלרוב מעלת הכהן לא יתכפר לגמרי, כי מלאך ד' צבאות הוא (מלאכי ב', יז), וגדול עווננו מנשוא, עד שיתפלל ויתחנן לאלקיו... ולי נראה שלכך לא נאמר סליחה בכהן משוח, לפי שכל המחטיא הרבים חטא הרבים תלוי בו, ובכהן משוח נאמר: 'אם הכהן המשיח יחטא לאשמת העם' (ד', ג), פירש רש"י: 'שחטאו אשמת העם הוא, שהם תלויין בו לכפר עליהם ונעשה מקולקל'. ויותר נכון לפרש

11 במהדורת תורת חיים, מובא דיבור זה בפסוק יא.

12 הסבר דומה כתב הפענח רזא (ד', כז) בקיצור: "בכל הכפרות כתיב כפרה וסליחה, חוץ מכהן משיח, לומר ששגגת תלמוד עולה זדון (כבעל הטורים), דבר אחר: כי יש חילול השם בגדול שחוטא". ועיין גם בספר חסידים (לר' יהודה החסיד) סימן ת"ר.

'לאשמת העם' שהוא בכלל מחטיא הרבים,¹³ כי ממנו יראו וכן יעשו בקל וחומר, על כן לא נאמר בו 'ונסלח לו', כי אף על פי שהקרבן יספיק להסיר מעליו חטאו, וסר עוונו, מכל מקום נשאר עדיין רושם חטא הרבים התלוי בו, ולזה אין סליחה. ואל תשיבני ממה שנאמר לשון סליחה בנשיא החוטא, היינו לפי שאין למדין ממנו אחרים כלל, ואדרבא תולין חטא בנשיאותו לומר שבעבור שנהג נשיאותו ברמה על כן בא לידי חטא, כי הכל יודעין שגסות הרוח שבאדם מעבירו על דעת קונו, ואם כן אין למדין ממנו החטא, ואדרבא שלמידין ממנו דרך התשובה, כמו שנאמר: 'אשר נשיא יחטא' (ד', כב) פירש רש"י: אשרי הדור כו' (ד', כ).

הסבר המשך חכמה

הסבר אחר כתב המשך חכמה:

דע... כי בעבירה... צריך להכיר החוטא שהוא חטא, ולהתחרט ולפרסם חטאו, ואינו מן הנימוס שהוא יכפר על עצמו, ולכן לא כתב בכהן משיח 'וכפר עליו', או 'וכפר בעדו', שלא יאות שהחוטא יכפר על עצמו, רק למעלת הכהן המשיח וקדושתו אם יתפרסם חטאו יהיה סיבה לאשמת העם, שיאמרו: 'במזיד', ויבוא מקל חמור, לכן ציוותה התורה להסתיר חטאו ולבלי לפרסם... וציוותה התורה שמצוותו שהכהן משיח בעצמו יביא הדם להיכל, ויתן מתן שבע ועל קרנות מזבח הזהב, כדי שלא יתפרסם חטאו והעם לא יאשמו (ד' ג, ד"ה הכהן המשיח).

גם המשך חכמה הסביר את הביטוי 'לאשמת העם' בדומה לכלי יקר, שהתורה ציוותה שהכהן המשיח עצמו יקריב את קרבנו, למרות שהיתה סברה לומר שלא הוא יקריב את קרבנו, ובגלל סברה זו לא נאמר עליו 'וכפר' או 'ונסלח'.¹⁴

13 עיין בספר חסידים שם, שגם הוא פירש כך את הביטוי 'לאשמת העם'.

14 עיין בספר חסידים שם, וכן פירש בספר שער בת רבים (עמוד 8 בשם אמרי שפר), ועיין עוד בספר כח התשובה לרמ"ל שחור (הוצאת נטע בנימין ירושלים, תשמ"ג) עמודים נג-נד שפירש מעין זה והרחיב בכך. יש להעיר על מה שכתב בספר כח התשובה שכאן אומרים 'אין קטיגור נעשה סניגור' בגלל שהוא בפנים, שבגמרא בראש השנה כו. נאמר כן רק ביחס לקדש הקדשים, ולא ביחס להיכל.

הסבר השירת דוד

הסבר אחר החולק על כל ההסברים הקודמים כתב השירת דוד, על פי דברי הספורנו. הספורנו הסביר את הביטוי 'לאשמת העם' (ד', ג) בניגוד לרש"י, וגם בניגוד להסבר הכלי יקר והמשך חכמה, ולפיו יש לפרש:

שלא תקרה לו שגגת חטאת זולתי ממוקשי עם, כאמרם: 'המתפלל וטעה - סימן רע לו, ואם שליח ציבור הוא - סימן רע לשולחיו' (ברכות לד:). ... ולכן לא כתב בו 'ואשם', כמו שכתבה בכל שאר החוטאים... כי לא מליבו היה חטא כלל, אבל קרה לו לאשמת העם (ספורנו ד', ג).

על פי זה כתב השירת דוד:

לדבריו פשוט מאד אמאי לא הזכיר 'וכפר עליו ונסלח לו', כי לא חטא מעצמו, ולכן אין הכפרה עליו כמו בשאר הקרבנות (ד', ב-ג).

הסבר הר"י והאברבנאל

הסבר נוסף החולק על כל ההסברים הקודמים כתב ר"י המובא במושב זקנים (ד', ג):

אם הכהן המשיח יחטא לאשמת העם - שהורה וחטאו העם על פיו בשוגג,¹⁵ וכן שגו על פי הוראת בית דין, כמו שכתוב: 'ואם כל עדת ישראל ישגו' (ד, יג), על פי הוראת בית דין, מביא הכהן פר על שגגת הוראתו, וכן בית דין מביאין פר על שגגת הוראתן. ולפי כי שתי הפרשיות מוסבות זו על זו לא נכתב: 'וכפר הכהן ונסלח לו' בפרשה זו, עד פרשת הוראת בית דין 'ואם כל עדת ישראל ישגו' (ד, יג),¹⁶ וכתוב בסוף הפרשה: 'וכפר עליהם הכהן ונסלח להם' (ד, כ), שמוסב לשתי הפרשיות: להוראת כהן משיח ולהוראת בית דין, ו'לאשמת העם' מוכיח כן. ר"י.

כעין זה כתב גם האברבנאל שהביא את הרמב"ן וחלק עליו, ודייק עוד:

15 נראה מדבריו שהכהן המשיח חייב כאשר הורה ועשו הציבור על פיו, אבל רש"י (ד', ג) כתב שהכהן המשיח חייב כאשר הורה ועשה הוא עצמו על פי הוראתו, ומהמלים 'לאשמת העם' למדו שהוא חייב רק בהוראתו כמו שהעם חייבים רק בהוראת הסנהדרי הגדולה, אך לא שהוא חייב כאשר עשו הציבור על פיו.

16 במושב זקנים כתוב כאן: וכי תשגו וגו', ונראה שצריך להיות כמו שכתבנו בגוף המאמר, וכמו שכתב המושב זקנים בתחילת הדיבור.

ומפני זה נאמרה סליחה זו משונה מכל הסליחות שבקרבנות החטאות, שבכולם הסליחה נאמרת בסוף הענין כולו, אחרי תשלום מעשה הקרבן (ד', כו; ד', לא; ד', לה), וכאן נאמרה קודם 'והוציא את הפר' (ד', לד-לה), כדי לסמוך אותה לענין שני הפרים שהזכיר ואמר: 'ועשה לפר כאשר עשה לפר החטאת כן יעשה לו', הרי שהזכיר שני הפרים: פר כהן משיח ופר הציבור, ועל שניהם אמר: 'וכפר עליהם הכהן ונסלח להם'. רוצה לומר לכהן משיח ולקהל.¹⁷

חלק שלישי - השוואה בין ארבע החטאות

א. חטאות פנימיות וחטאות חיצוניות

כתב החזקוני:

כהן משיח וציבור דמקרבי וחשיבי קמי קודשא בריך הוא - דם כפרתן קרב לפנים על הפרוכת ועל מזבח הזהב... נשיא ויחיד דלא מקרבי ולא חשיבי כל כך דם כפרתן על מזבח החיצון (ד', כה).¹⁸

ב. שריפה בחטאות הפנימיות

הסבר הרמב"ם

כתב הרמב"ם במורה נבוכים:

ודע שכל חטאת שהדעה בה שהיא מכפרת חטאים גדולים, או חטא גדול, כמו חטאת העלם וכיוצא בה, הרי היא נשרפת כולה מחוץ למחנה, לא על המזבח, לפי שאין נקטר על המזבח אלא עולה וכל הדומה לה, לפיכך נקרא 'מזבח העולה', כי הקטרת העולה ריח ניחח, וכך כל אזכרה ריח ניחח, וכך הם בלי ספק, לפי שהם לסילוק השקפות עבודה זרה כמו שביארנו. אבל שריפת החטאות הללו, הכוונה בהם שהחטא הזה כבר נמחו עקבותיו ונעדר, כמו שנעדרה הגופה הזו השרופה, ולא נשאר לאותו המעשה רושם כמו שלא נשאר לחטאת הזו רושם, אלא נשמדה בשריפה. והרי אין הקטרתה

17 עיין גם בנצ"ב ובאזנים לתורה (ד', כ), שכתבו דברים דומים.

18 ודברים דומים כתב הבכור שור, בסוף פרק ד'.

ריח ניחח לד', אלא ההיפך מזה, כלומר שהוא עשן נתעב ושנוי, ולפיכך נשרפת כולה מחוץ למחנה (ח"ג סוף פרק מ"ו, עמוד שפז במהדורת הרב קאפח).¹⁹

הסבר בעל הטורים

הסבר אחר כתב בעל הטורים:

ציוותה התורה לשרוף קרבנו של כהן משיח בפרהסיא, בחוץ, על שפך הדשן, שלא יתבייש אדם להתוודות על חטאו, שהרי כהן גדול חטא והתוודה והביא קרבן על חטאו (ד', יב).

הסבר המשך חכמה

הסבר אחר כתב המשך חכמה:

הנה בכהן משיח, לגודל קדושתו והוא בא לחטא, שגגתו עולה זדון, והוא לאשמת העם, לכן ציוותה התורה שכיון שהיה חילול השם לכן צריך לפרסם חטאו, והוציאו הפר חוץ לשלש מחנות, מפני שלאחר שהביא כפרתו ושב ידעו הכל ששב ברבים והביא כפרתו (ד', יב).

גם בציבור שעשו על-פי הוראת בית דין, צריך להוציא את הפר חוץ לשלוש מחנות:

אף על גב דתורה ציוותה חטאת במקום עולה שלא לבייש עוברי עבירה (סוטה לב:), מפני שאינו דומה ביזיון של יחיד בפני רבים לביזיון רבים בפני רבים (ירושלמי מגילה פ"ד הי"א), לכן אמר: 'והוציא את הפר אל מחוץ למחנה ושרף אתו כאשר שרף את הפר הראשון' (ד', כא), אף על גב דחטאם אינו גדול כל כך שיביישו אותם, רק שחטאת הקהל הוא ואין ביזיון גדול לפרסם חטא רבים בפני רבים.

יש להעיר שמה שכתב המשך חכמה שהתורה רצתה לפרסם את חטאו של הכהן המשיח נראה סותר למה שהבאנו לעיל מדבריו, שהתורה רצתה להסתיר את חטאו! וכאן לא ניתן לתרץ כשם שתירצנו לעיל, שהדבר מתפרסם בלאו הכי, כיון ששם התורה לא ציוותה לפרסם את החטא, אלא רמזה גם למציאות שבה החטא יתפרסם, אך כאן כתב המשך חכמה שהתורה ציוותה לפרסם את החטא! וצריך עיון.

¹⁹ עיין גם בחזקוני (ד', כה) וברבנו יוסף בכור שור בסוף פרק ד'.

ג. סוגי הבהמות

הסבר הרמב"ם

כתב הרמב"ם במורה נבוכים:

ודע שכל שהחטא חמור יותר נעשה קרבנו ממין פחות, ולפיכך שגגת עבודה זרה שעירה דווקא, ושאר חטאת יחיד כשבה או שעירה, כי הנקבה גרועה מן הזכר בכל מין, ואין חטא חמור מעבודה זרה, ואין מין גרוע משעירה. ומפני כבוד המלך נעשה קרבן שגגתו שעיר, אבל כהן גדול וצבור אין שגגתם סתם מעשה [בתרגום אבן תבון: אין שגגתן מעשה גמור], אלא היא הוראה, ולפיכך נתעלה קרבנם בפריס, ובעבודה זרה בשעירים. ולפי שהיו העברות שמקריבים בגללם אשם למטה מן העברות שמקריבים בגללם החטאת, נעשה קרבן אשם איל או כבש מן הצאן. נתעלה סוגו ומינו בהיותו זכר מן הצאן, הלא תראה העולה, כיון שהיא כליל לד' נתעלה מינה ולא תהא אלא זכר (ח"ג, פרק מ"ו).²⁰

יש להקשות על מה שכתב הרמב"ם שהשעירה גרועה מהכבשה, מן המשנה:

רבי שמעון אומר: הכבשים קודמים לעזים בכל מקום. יכול מפני שהן מובחרין מהן? תלמוד לומר: 'ואם כבש יביא קרבנו לחטאת' (ד', לב) מלמד ששניהם שקולים (כריתות, פ"ו מ"ט).

ניתן לענות על קושייה זו לפי מה שכתב המלבי"ם (ויקרא ד', לב אות רפח) שמהמדרש משמע שחכמים חולקים על רבי שמעון, וסוברים שכבש עדיף, והסיבה שבגללה הוקדמה השעירה לכבשה בחטאת היא שעדיף שהחוטא יביא שעירה כדי שיתבייש. אמנם המלבי"ם הקשה על עצמו מן הגמרא הבאה:

תנו רבנן - ארבע צווחות צווחה עזרה... צווחה רביעית - פתחו שערים והוציאו יששכר איש כפר ברקאי, שמכבד עצמו ומבזה קדשי שמים. מאי הוי עביד? הוה כריך שיראי על ידיה [רש"י: כרך ידיה בשיראי - כדי שלא ילכלך ידיו בבשר ובדם], והוה עביד עבודה. מאי סליקא ליה? ינאי מלכא ומלכתא הוו יתבין. מלכא אמר: 'גדיא יאי', ומלכתא אמרה: 'אימרא יאי'. אמרו: נשייליה ליששכר איש כפר ברקאי, דכהן גדול הוא וקים ליה, דקא מסיק קרבנות כל יומא. שיילוהו, אמר להון: אי גדיא יאי - ייסק

20 א. כעין זה כתב גם הספורנו ב'כוונות התורה' שם. ב. עיין שם ברמב"ם שהוכיח את דבריו ממנחת חוטא וסוטה שאין בהם שמן ולבונה וממנחת סוטה שהיא משעורים ולא מחיטים.

לתמידא... אמר רב אשי, ולא הוה תני ליה דתנן - כבשים קודמין לעזים בכל מקום,
יכול מפני שמוכחין תלמוד לומר 'ואם כבש', מלמד ששניהן שקולין כאחת. רבינא
אמר אפילו מקרא נמי לא קרא, דכתיב: 'אם כשב', 'אם עז' (פסחים נז-נז).

מפורש בגמרא שכבשים ועזים שקולים, ולא כפי שכתב הרמב"ם שכבש משובח מעז!
וגם משמע מהגמרא במפורש שדעת ר' שמעון אינה דעת יחיד!

נראה לתרץ על פי מה שכתב בחידושי אור הישר לכריתות (כח-כח:), שלא ייתכן
שישכר איש כפר ברקאי, שהיה כהן גדול, לא ידע משנה ואף לא פסוקים מפורשים,
ומה שאמרו רב אשי ורבינא הוא בתמיה - וכי לא ידע יששכר איש כפר ברקאי את
המשנה ואת הפסוקים?! והרי מן הסתם ידע! ומדוע לא ענה למלך ולמלכה שכבש
ושעיר שקולים? והרי בזה היתה תשובתו מוצאת חן בעיני שניהם; אלא שמשמייים
נגרם לו שישכח את המשנה ואת הפסוקים, כדי שיקבל את עונשו! לפי זה ניתן לומר
שאכן יששכר איש כפר ברקאי צדק בדבריו שהכבש עדיף, כדברי חכמים במדרש
החולקים על רבי שמעון, ולכן הוא נבחר להיות קרב לתמיד, ולא קשה על הרמב"ם.

ד. הבדל לשונות הסמיכה, בין פר ושעיר לשעירה וכבשה

בפר כהן משיח נאמר:

וסמך את ידו על ראש הפר (ויקרא ד', ד).

גם בפר העלם דבר של ציבור נאמר: 'וסמכו זקני העדה את ידיהם על ראש הפר' (ד',
טו); וגם בשעיר נשיא נאמר: 'וסמך ידו על ראש השעיר' (ד', כד). אבל בשעירת יחיד
ובכבשת יחיד נאמר: 'וסמך את ידו על ראש החטאת' (ד', כט; ד', לג). מדוע?

כתב האזנים לתורה:

'וסמך ידו על ראש הפר', וכן בפר העלם דבר של ציבור נאמר: 'וסמכו זקני העדה את
ידיהם על ראש הפר' ולא נאמר: 'על ראש החטאת' כאמור בחטאת יחיד, להדגיש כי
עליהם לזכור בשעת הסמיכה והוידוי שהתורה חייבה אותם להביא פר - קרבן גדול -
מפני שגדולה חטאתם לפני ד', שהרי טעו בהוראה ושגגת תלמוד עולה זדון, גם
החטיאו את הרבים על ידי הוראתם, ולפיכך נזכר כאן כמה פעמים 'פר', אשר אפשר
היה להחליפו ב'אותו' וכדומה - להדגיש על גודל החטא (ד', ד).

דברים דומים כתב האזנים לתורה ביחס לשעיר נשיא:

'וסמך ידו על ראש השעיר' - בהדיוט נאמר: 'וסמך ידו על ראש החטאת', ומה הדגיש בנשיא באומרו 'על ראש השעיר'? הגאווה מביאה את המלך והנשיא לידי חטא, ולפיכך הזהירה התורה את המלך 'לבלתי רום לבבו מאחיו ולבלתי סור מן המצוה' (דברים י"ז, כ), הא אם ירום לבבו - יסור... ואם חטא יביא לחטאתו 'שעיר עזים זכר' המסמל את הגאווה, הבאה מתוך כח וגבורה, 'וסמך את ידו על ראש השעיר', ולא סתם על הראש, אלא 'מניח שתי ידיו בין שתי קרנות של זבח' (יומא לו.), והקרנות האלו של השעיר הגאה הן דווקא כפופות, ובראש השנה מצווה לתקוע בשופר של זכרים כפופים, כי כל מה דכייף איניש דעתיה טפי מעלי (ראש השנה כו:), וכשיתוודה הנשיא על חטאת עוון חטאת וידיו סמוכות בכל כוחו על ראש השעיר, יאמרו לו הקרנות הכפופות שלא יתגאה עוד (ד', כד).

ה. מדוע בחטאת הוקדמה השעירה לכבשה, שלא כמו בעולה ובשלמים?

בפרשת עולה הוקדמו הכשבים לעזים: 'ואם מן הצאן קרבנו מן הכשבים או מן העזים לעלה, זכר תמים יקריבנו' (א', י). גם בפרשת שלמים נאמר בתחילה: 'אם כשב הוא מקריב' (ג', ז), ואחר כך: 'ואם עז קרבנו' (ג', יב). לעומת זאת בפרשת חטאת נאמר בתחילה: 'והביא קרבנו שעירת עזים תמימה נקבה' (ד', כח), ורק אחר כך: 'ואם כשב יביא קרבנו לחטאת, נקבה תמימה יביאנה' (ד', לב). יש לשאול: מדוע בעולה ושלמים הוקדם הכשב לעז ואילו בחטאת הוקדמה השעירה לכבשה?²¹

בנוסף להקדמת השעירה לכבשה בחטאת, גם משמע שבחטאת יש להביא לכתחילה שעירה, שכן לגבי שעירה כתוב: 'והביא קרבנו שעירת עזים תמימה נקבה' (ד', כח), ואילו לגבי כבשה כתוב: 'ואם כשב יביא קרבנו לחטאת, נקבה תמימה יביאנה' (ד', לב). יש לציין שלגבי עולה נאמרו שתי האפשרויות בלשון 'ואם': 'ואם מן הצאן קרבנו מן הכשבים או מן העזים לעלה, זכר תמים יקריבנו' (א', י). גם בפרשיית שלמים נאמרו שתי האפשרויות ב'ואם': 'ואם מן הצאן קרבנו לזבח שלמים... אם כשב הוא מקריב' (ג', ו-ז), ואחר כך: 'ואם עז קרבנו' (ג', יב)!

הסבר הרוקח

כתב הרוקח (ד', כט):

21 על שאלה זו כבר ענו חז"ל במשנה האחרונה במסכת כריתות (פ"ו מ"ט), ואף על פי כן המפרשים (המובאים בסמוך) לא הסתפקו בה, בגלל שלפיה היה ניתן ללמדנו את העניין הכללי במקום אחר, ועוד שתשובה זו אינה עונה על השאלה הבאה.

...לכך הקדים כאן עז לכבש... דיבר למעלה בשעיר עזים וסמך לו שעירת עזים.

בכך מיושב רק חלקה השני של השאלה הראשונה.

הסבר המשך חכמה

כתב המשך חכמה:

דע דבעולה דעיקרו הקטרת האברים לריח ניחח, ומכל שכן בשלמים, לכן כתוב כבש קודם לשעיר, משום דלענין הקטרה כבשים קודמים לשעירים, שלהקטרה יש בהן תמיד חלק גבוה יותר, דהיינו אליה, אבל בחטאת יחיד כתוב שעירה קודם לכבשה, משום דשעירת יחיד קודמת לכבשת יחיד, דמכפרת גם בעבודת גלולים, כדפסק רבנו בפ"ט מהלכות תמידין ומוספין (ה', ו' ד"ה והביא את אשמו לה').

כלומר התורה הקדימה בכתיבתה את המין שקודם בהקרבה כאשר יש את שני המינים לפני הכהן המקריב: בעולה ושלמים, כאשר יש לפני הכהן כבש ועז - הכבש קודם, בגלל שיש לו אליה שהיא קריבה למזבח, ואילו לעז אין אליה. אבל בחטאת הוקדמה השעירה לכבשה בגלל שכאשר יש לפני הכהן שעירת חטאת וכבשת חטאת - השעירה קודמת, משום ששעירה מכפרת גם בעבודה זרה, בניגוד לכבשה.

בכך מיושבת השאלה הראשונה על שני חלקיה. כמו כן, אולי ניתן בכך ליישב גם את השאלה השנייה - מדוע נכתב הפסוק בצורה כזו שיראה ממנו שלכתחילה צריך להביא שעירה? אכן, לכתחילה עדיף שיביא שעירה.²²

הסבר הנצי"ב

כתב הנצי"ב בהעמק דבר:

הקדים הכתוב שעירה קודם לכבשה, ולא כעולה ושלמים... לפי הפשט הוא משום שלא יהא קרבנו מהודר (ד', כח).

כוונתו היא שבכבשה יש גם אליה שעולה למזבח, ובשעירה אין אליה, ולכן קרבן השעירה אינו מהודר כמו כבשה, ועדיף שהחוטא יביא קרבן שאינו מהודר. בכך מיושבים שני חלקי השאלה הראשונה: בעולה ושלמים, שאינם באים על חטא, עדיף שיביא קרבן מהודר, ולכן הוקדם הכבש לעז, בגלל שכבש גם אלייתו קריבה, בין

²² עיין גם באזנים לתורה (ד', כח).

בעולה ובין בשלמים, ובעז אין אליה. אבל חטאת, שבאה על חטא, עדיף שלא תהיה מהודרת, ולכן הוקדמה השעירה, שפחות מהודרת, לכבשה המהודרת יותר.²³ בכך גם מיושבת השאלה השניה מדוע נכתב הפסוק בצורה כזו שיראה ממנו שלכתחילה צריך להביא שעירה; אכן, לכתחילה עדיף שיביא שעירה.²⁴

הסבר נוסף של הנצי"ב ומפרשים נוספים

עוד כתב הנצי"ב בהעמק דבר:

הקדים הכתוב שעירה קודם לכשבה, ולא כעולה ושלמים, לפי סוגית הגמרא בסוטה (לב:): דבשעירה ניכר יותר שהוא חטאת ומיכסף נפשיה, ואם כן ניחא דלכתחילה יעשה באופן דליכסף נפשיה, כי היכי דליהוי ליה כפרה (ד', כח).

בגמרא שציין הנצי"ב נאמר:

אמר ר' יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי: מפני מה תיקנו תפלה בלחש? שלא לבייש את עוברי עבירה, שהרי לא חלק הכתוב מקום בין חטאת לעולה. ולא? והא איכא דמים - דם חטאת למעלה ודם עולה למטה! התם כהן הוא דידע נולא שאר כל העולם ואין בשת בכך - רש"י]. והאיכא חטאת נקבה, עולה זכר! התם מיכסיא באליה. תינה כבשה, שעירה מאי איכא למימר? התם איהו דקא מיכסיף נפשיה, דאיבעי ליה לאיתויי כבשה, וקא מייתי שעירה. חטאת דעבודת כוכבים, דלא סגי דלאו שעירה, מאי איכא למימר? התם ניכסיף וניזיל כי היכי דנכפר ליה (סוטה לב:).

עולה מגמרא זו שמי שמביא שעירה מתבייש יותר, ומתוך כך מתכפר יותר, ולכן מי שחטא בעבודה זרה חייב להביא דווקא שעירה. על פי זה כתב הנצי"ב שגם בשאר חטאים עדיף שיביא שעירה כדי שיתבייש יותר ומתוך כך יתכפר יותר. כעין זה כתבו גם המלבי"ם (ד', לב אות רפח), האזנים לתורה (ד', כח), והשירת דוד (שם).²⁵ בכך מיושב חלקה השני של השאלה הראשונה - מדוע בחטאת הוקדמה השעירה לכבשה.

23 יסוד סברת הנצי"ב בברייתא במנחות ו, הקובעת שאין שמן ולבונה במנחת חוטא כדי שלא יהיה קרבנו מהודר. כלומר, הידור הקרבן הוא שיקול שמבדיל בין חובות החוטא לשאר הקרבנות.

24 עיין באזנים לתורה (ויקרא י"ב, ו בד"ה ובן יונה או תר), שחלק על דברי הנצי"ב הללו.

25 עיין עוד בשירת דוד, שהקשה על הסבר זה מהגמרא ביומא פו:, ותירץ על פי הרמב"ם בפ"ב מהלכות תשובה.

כמו כן בכך מיושבת השאלה השנייה - מדוע כתוב בצורה כזו שמשמע שלכתחילה יש להביא לחטאת שעירה.

על חלקה הראשון של השאלה הראשונה, מדוע בעולה ושלמים הוקדם הכבש לעז, ניתן לענות על פי מה שכתב רש"י:

לפי שיש באימורי הכשב מה שאין באימורי העז, שכשב אלייתו קריבה, לכך נחלקו לשתי פרשיות (ג', ז).

רש"י כתב שלכן הופרדו שתי הפרשיות, ולפי דבריו ניתן להוסיף שגם בשלמים הוקדם הכבש לעז, בגלל שבכבש יש אליה, ובעז אין אליה. עוד ניתן להוסיף שלכן הוקדם הכבש גם בעולה, שכן בעולת הכבש קרב דבר שאינו קרב בעולת העז!

הסברים נוספים שנאמרו על פי הגמרא בסוטה

א. על פי הגמרא בסוטה הסבירו הנצי"ב (העמק דבר ד', לא בהוספות), המשך חכמה (ד', לא) והאזנים לתורה (ג', יא וד', לא) מדוע רק בפרשת שעירת יחיד כתוב: לריח ניחח לה' (ד', לא), ביטוי שלא כתוב בכל פרשת החטאת, בגלל שרק כשמביא שעירה ומתבייש, קרבנו הוא לריח ניחח!²⁶

ב. על פי הגמרא בסוטה גם הסביר המשך חכמה (ד', כב) מדוע הנשיא מביא שעיר זכר ולא נקבה כיחיד: "חסה התורה על כבודו וציוותה שיביא שעיר זכר, שישברו שעולה הוא, מפני שכבודו כבוד העם כולו". וכן כתב האזנים לתורה (ד', כג).

26 עיין ברמב"ן ד', ב (ובמהדורת "תורת חיים" צויין על דיבור זה פסוק יא), שעמד על כך שלא נזכר "ריח ניחח" בכל החטאות הקודמות, וכתב: "ולא הזכיר כאן בפרים הנשרפים בהקטרת האמורים 'ריח ניחוח', ולא 'אשה לד', והטעם בעבור היות מהם חלק בחוץ איננו לאשה לד'. ובשעיר הנשיא הזכיר כפרה, ולא הזכיר 'אשה ריח ניחוח לד', בעבור היות הקרבן שעיר. [ובחטאת היחיד הזכיר 'ריח ניחוח לד', ולא הזכיר 'אשה', כי בידוע שהוא אשה, כי הכוונה כולה באשה לד'. והמשכיל יבין]". אך הרמב"ן לא התייחס לכך שהביטוי "ריח ניחח" נזכר דווקא בשעירה ולא בכשבה. גם בדעת זקנים מבעלי התוס' (ד', לא) התייחסו לאי הזכרת הביטוי "ריח ניחח" בכל החטאות הקודמות, וכתבו: "לא נאמר כאן 'ריח ניחוח' רק בקרבן [יחיד] [כן צריך להיות, וכן הוא בהדר זקנים], לפי שהקב"ה מקפיד יותר על הגדולים כשהן חוטאים [מעל הקטנים]" (כן הוא בהדר זקנים). אך גם הם לא התייחסו לכך שהביטוי "ריח ניחח" נזכר דווקא בשעירה ולא בכשבה. ועיין גם ברמב"ם במורה נבוכים ח"ג סוף פמ"ו (עמוד שפז במהדורת הרב קאפח).

ג. עוד הוסיף הנצי"ב (ד', לא) בשם ספר מרפא לשון, שלכן כתוב כאן רק: "וכפר עליו הכהן ונסלח לו", ולא כתוב כאן: "וכפר עליו הכהן מחטאתו ונסלח לו", כמו שכתוב בנשיא (פסוק כו), או: "וכפר עליו הכהן על חטאתו אשר חטא ונסלח לו", כמו שכתוב בכבשת יחיד (פסוק לה), בגלל שזה שהביא שעירה קיבל עליו להתבייש, ו"העושה דבר עבירה ומתבייש בה מוחלין לו על כל עוונותיו" (ברכות יב:).²⁷

27 על פי יסוד זה של הגמרא בסוטה גם הסביר המשך חכמה (ד', לא) מדוע מבין כל קרבנות הנדבה, רק בפרשת שלמי כשב לא כתוב "ריח ניחח", בגלל שהביא עצמו לידי חשד, שמא הוא מביא חטאת!

יש להעיר על הסבר זה שגם כאשר אדם מביא שעירה לשלמים הוא מביא עצמו לידי חשד, ועוד יותר מאשר במקרה שהוא מביא כבש, שכן רואים בבירור שזו נקבה, ואף על פי כן התורה כתבה בשלמי עז "ריח ניחח"!

כמו כן גם כאשר אדם מביא כבש לעולה הוא מביא עצמו לידי חשד ואף על פי כן התורה כתבה בעולת כבש "ריח ניחח". אם כי על כך אפשר לומר שכיון שהתורה לא כתבה פרשה מיוחדת לעולת כבש, אלא כתבה פרשה אחת לעולת צאן שבה יש גם שעיר, שרואים שהוא זכר לכן כתבה התורה "ריח ניחח".

על עניינים נוספים שהוסברו על פי הגמרא בסוטה עיין במשך חכמה לגבי הוצאת פר כהן משיח מחוץ למחנה (ד', יב), לגבי הלימוד שחטאת שלא לשמה פסולה מהבאת שעיר נשיא (ד', כב), והצורך בדיעתו (ד', כג). ובאזנים לתורה בפסוקים לג ולד.